

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 374175/5

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שטסמן – אב"ד, הרב אייל יוסף, הרב עידו שחר

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד משה זאב בן דורי)

נגד

הנתבע: פלוני

הנדון: סיכול מזימה להברחת נכסים וסמכות בית הדין לדון בה על פי אומדנה

פסק דין

לפנינו תביעה לחלוקת רכוש, תשלום כתובה ומזונות ילד.

רקע כללי בקצרה

הצדדים נישאו בחודש כסלו תשס"ח (נובמבר 2007) – נישואים שניים לשניהם, נפרדו בחודש חשוון תש"ע (אוקטובר 2009) והתגרשו ביום ו' בטבת תשע"ז (4.1.17). להם ילד אחד [...] בן תשע וחצי.

ביום כ"ה במרחשוון תש"ע (12.11.09) הגיש הבעל תביעת גירושין, ובכרוך לה תביעה לפסיקת מזונות אישה וילד, ומשמורת הילד. ביום כ"ד טבת תש"ע (10.1.10) כרכה האישה לתביעת הגירושין של הבעל את ענייני הרכוש. בדיון שהתקיים ביום ד' בשבט תשע"א (19.1.11) (ביקש הבעל למשוך את תביעתו ועמה את תביעת הרכוש הכרוכה. האישה התנגדה לכך וההליכים המשיכו כסדרם.

בית הדין קיים כמה דיונים, תחילה בהרכב אחר, ואחר כך בהרכב דנן, ואולם בהיעדר גורם מוביל בתיק וחוסר שיתוף פעולה של הבעל עם המומחה מטעם בית הדין, העניינים היו יגעים. רק לאחר שהבעל נעצר בצו בית הדין, חלה התקדמות משמעותית בתיק. הצדדים התגרשו, ובית הדין החליט על הגשת סיכומים.

האישה הגישה את סיכומיה. הבעל, למרות שקיבל כמה אורכות, לא הגיש את סיכומיו.

הגיעה עת ההכרעה.

הנושאים העולים לדיון

בליבת הסכסוך בין הצדדים נמצאים ענייני הרכוש ובהם נעסוק תחילה.

בעניין מזונות הילד, ניתנו פסקי דין למזונות זמניים על פי החומר שבתיק, ובית הדין אינו רואה מקום לשנותם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעניין משמורת הילד, יש הסכמה שמשמורת הילד תהיה אצל האם, והאב יראה את הילד בתיאום עם האם.

פרק א': ענייני הרכוש – הפרק העובדתי

הסכסוך בין הצדדים נסוב סביב בית עסק ירושלמי לייצור [...] בשם "ש" (להלן: העסק), שהוקם בשנת 2007 על ידי הבעל, באמצעות הלוואה של מאה אלף ש"ח שקיבל מאבי האישה, וידיד ילדות שלו (להלן: השותף), והתפתח מאוד לאחר נישואי הצדדים. לפי הידוע לבית הדין העסק פועל עד היום.

ביום כ"ו בכסלו תש"ע (13.12.09) חתמו הבעל והשותף על הסכם פירוק שותפות (להלן: העסקה). בתמצית הוסכם, שחלקו של הבעל בעסק עובר לידי השותף ללא כל תמורה, והשותף לוקח על עצמו את כל ההתחייבויות של העסק. להסכם צורף נספח מיום י"ג כסלו תש"ע (30.11.09). תחת הכותרת "הערכת שווי ש" ערכו הבעל והשותף חישוב מהיר של נכסי העסק מול התחייבויותיו. ההפרש נקבע על סך של כמאתיים אלף ש"ח. זמן קצר לאחר העסקה, הבעל חזר לעבוד בעסק, והפעם כשכיר.

ביום ב' בשבט תש"ע (17.1.10) מינה בית הדין את השמאי דורון עד להעריך את שווי המלאי והציוד של העסק. חוות דעתו נחתמה ביום (4.2.10). ביום כ"ג באלול תש"ע (1.9.10) מינה בית הדין את רואה החשבון א' שפי שיעריך את שווי העסק לצורך ביצוע איזון משאבים (מובן מפרוטוקול הדיון מיום ד' בסיוון תשע"ד (2.6.14) שהצדדים קיבלו בקניין שבית הדין ידון לפי חוק יחסי ממון).

בעוד השמאי דורון עד זכה לשיתוף פעולה מצד שותפו של הבעל, רואה חשבון א' שפי נתקל בחוסר שיתוף פעולה קיצוני מצד הבעל, שותפו, ורואה החשבון של העסק א' גיאת. בין השאר בשל כך הגיש המומחה את הדו"ח לאחר זמן רב (ביום י"ז בניסן תשע"ו (25.4.16)), ועל פי אומדנה ונתונים חסרים.

יש הבדל מהותי בין שתי חוות הדעת, בעוד השמאי שערך ביקור בעסק ועבר על כל פריט העריך את ציוד והמלאי ממוכר ברצון לקונה ברצון במאתיים שישים וארבעה אלף ש"ח לערך. רואה החשבון שפי שכלל לא התייחס לחוות דעת השמאי, העריך את הציוד והמלאי על פי הדיווחים של העסק לרשויות המס, שהיו גבוהים בצורה משמעותית, ועמדו על מעט יותר ממש מאות אלף ש"ח. נציין שבנספח לעסקה, העריכו הבעל ושותפו של הציוד והמלאי בארבע מאות אלף ש"ח. נראה שההבדל בין חוות הדעת נעוץ בכך שהשמאי העריך רק מלאי וציוד בעין, והמומחה העריך גם את ההשקעות של העסק בשיפוץ ודמי פינוי ששולם על ידי העסק.

פרוטוקולי הדיונים ומכתביו של המומחה, מלאים עד גדותם בתיאור התנהלותו החמורה של הבעל שלא הניח תעלול שלא עשה כדי להתחמק מהמצאת המסמכים למומחה. בשל כך, לאחר שנים של המתנה והחלטות חוזרות ונשנות, התיר בית הדין למומחה להגיש את הדו"ח על פי אומדנה (ראה פרוטוקול הדיון מיום כ"ט בסיוון תשע"ה – 16.6.15).

מסקנת הדו"ח היא שבמסגרת איזון משאבים בעסק, ישלם הבעל לאישה סך של ארבע מאות וחמישה עשר אלף ש"ח.

האישה מבקשת לאמץ את הדו"ח כפי שהוא, תוך קביעה שהבעל הטעה והונה אותה ואת בית הדין והעלים את הוננו הרב בצורה מתחכמת בשיתוף פעולה עם שותפו. האישה מבקשת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאמץ גם את חוות דעת השמאי דורון עד. בטעות סבורה האישה שמדובר בשני דברים העומדים בפני עצמם, ולא היא. כמו כן, מבקשת האישה שבית הדין יחייב את הבעל לשלם את חלקו בשכר טרחת המומחים, ובתשלום הוצאות משפט נכבדות שגרם לאישה בהתנהלותו.

האישה אינה תובעת את פירעון ההלוואה, חוב זה חב הבעל לאביה. בהחלטת בית הדין מיום א' באדר תש"ע (1.2.10) הצהיר הבעל בפני בית הדין שנטל את ההלוואה מאבי האישה, ושישיב לו את ההלוואה במלואה.

הבעל טען בדיונים שאליהם טרח להופיע, שאין לו הון ולא ממון, ולמחייתו הוא עובד בעבודות דחק עבור שכר נמוך.

בית הדין, הרגיל בבעלי דין המכחישים זה את זה ומציגים גרסאות מנוגדות, לא נתקל זה זמן רב בשני צדדים המחזיקים בעמדות קיצוניות כל כך, ובהתנהגות חריגה כל כך של בעל דין – למרות התראות חוזרות ונשנות וחיוב בהוצאות משפט כבדות לרבות לטובת אוצר המדינה, לא שיתף הבעל פעולה עם המומחה שמינה בית הדין, ובידיו גרם לכך שהמומחה כתב את חוות הדעת לפי אומדנה.

להלן נראה שזהו דפוס התנהגות של הבעל, שהשקר נר לרגליו והתעתוע – דרכו. לרוע מזלו של הבעל, שקריו ותעתועיו נתפרו בתפרים גסים כל כך, שגם מי שלא התברך בעין חדה, יבחין בהם.

גרסתו של הבעל בתמצית היא: ערב העסקה היה חייב לשותף כמאתיים וחמישה אלף ש"ח, וחלקו בעסק הוערך על ידו במאה שבעים וחמישה אלף ש"ח, ולאחר העסקה, נותר חייב לשותף שלושים אלף ש"ח. כמו כן היו לו חובות לגורמים פרטיים ורשויות והתנהלו נגדו הליכי הוצאה לפועל.

החומר שבתיק מספר סיפור אחר לחלוטין:

העסק שנמכר היה עסק משגשג שהיקף הפעילות שלו גדל בצורה דרמטית משנה לשנה. לפי דו"חות שהוגשו למס הכנסה, בשנת ההקמה שבה מטבע הדברים יש השקעה ראשונית משמעותית על ציוד, פרסום וכדומה, עמד היקף הפעילות של העסק על כארבע מאות ושלושים אלף ש"ח, ובשנת 2008 גדל למיליון ש"ח, ובשנת 2009 גדל למיליון וחצי ש"ח. חלקו של הבעל ברווח (כחמישים אחוז) עמד בשנה הראשונה על כארבעים ושלושה אלף ש"ח, בשנה השנייה על כשבעים ואחד אלף ש"ח ובשנה השלישית על כשמונים וארבעה אלף ש"ח. יצוין שדו"חות אלו נדחו על ידי רשויות המס, ונקבעה לעסק שומת מס גבוהה יותר לפי מיטב שפיטה. שומת מס זו לא הומצאה למומחה עד עצם היום הזה, והבעל כנראה יודע מדוע.

לפי הידוע לבית הדין, דו"ח לרשויות המס מוגש לקראת אמצע שנת המס הבאה. ברור אם כן שהיקף הפעילות וההכנסות של העסק בשנת 2009 כולה היו גבוהים מאוד, והתוצאות העסקיות מצוינות. אף אדם בר דעת לא יוותר על חלקו בעסק משגשג כל כך ללא תמורה וללא כל סיבה נראית לעין.

הטענה כביכול הבעל מכר את חלקו בעסק לשותף בתמורה לויתור על חוב, מלבד שלא הובאה כל אסמכתה לקיומו של חוב לשותף ולגורמים אחרים, היא אינה מתקבלת על הדעת ונסתרת מיניה וביה.

ראשית, היקף החוב הנטען באופן יחסי לרווחים של העסק ולהשקעה העצומה בשנות הפעילות הראשונות אינו גבוה. שנית, לנוכח התוצאות המצוינות של העסק, הבעל יכול היה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לקחת הלוואה בנקאית או חוץ בנקאית על סכום כזה ללא כל בעיה ולפרוע את החוב בתשלומים לאורך זמן. שלישיית, השותף שהוא חבר ילדות של הבעל, וכפי שיוכח להלן, דאג וליווה אותו לאורך כל הדרך, לא היה דוחק את הבעל לפרוע את החוב בבהילות כזו, בייחוד כאשר בתמורה הוא מקבל בעלות על עסק חי שאינו עומד למכירה ולא כסף מזומן. למעשה, השותף כלל לא היה כשיר לנהל את העסק בלי הבעל, כפי שהעיד הבעל בחקירתו בבית הדין (בדיון שהתקיים ביום י"ד באייר תש"ע – 28.4.10) שהוא היה בעל הידע המקצועי והניהולי, והשותף המשיך להעסיק אותו לאחר העסקה כדי שיוכל ללמוד ממנו את רזי המקצוע. רביעית, בהסכם פירוק השותפות שהוצג בפני בית הדין כתובים דברים אחרים: החוב לשותף עומד על מאה אלף ש"ח, ולא על מאתיים וחמישה אלפי ש"ח כפי שטען הבעל. והשותף לא ויתר על החוב כנגד חלקו של הבעל בעסק. חמישית, והיא העיקר, שלפי כל שיטות החישוב וההערכה המוכרות, עסק מצליח שמגלגל מיליון וחצי ש"ח בשנה אינו נמכר תמורת שלוש מאות וחמישים אלף ש"ח, כולל ציוד ומלאי שבנספח להסכם הוערך על ידי השותפים בארבע מאות עשרים וחמישה אלף ש"ח.

יש לציין שבדיון שהתקיים בבית הדין ביום ט' במרחשוון תשע"א (17.10.10) אישר ב"כ הבעל הערכה גבוהה יותר של חמש מאות ושישים אלף ש"ח של שווי המלאי והרכוש של העסק. כמו כן, לא התכחש לטענה שלעסק יש מוניטין ושהוא מספק [...] לחברות מובילות כמו 'מקס ברנר', וטען שהמוניטין היה קיים מאז שהבעל היה ילד חובב ממתקים. כמו כן לא התכחש לטענה שיש לכלול בשווי של העסק את שווי דמי הפינוי של הדוכן בקניון, וטען שהעניין טעון בדיקה.

יצוין שבמועד שבו הוגשה תביעת הגירושין, העסק עבד ב'מלוא הקיטור', ופעל בו זמנית בחנות המפעל שבאזור [...] ובדוכן [...] לפי הערכת שמאי שהוגשה לתיק, 'דמי הפינוי' של הדוכן בלבד עמדו על שלוש מאות ושמנים אלף ש"ח. לו נניח שהשותף דרש בכל תוקף לפרוע את החוב, יכול היה הבעל להציע את חלקו ב'דמי הפינוי' של הדוכן 'וחסל'.

הסיפור האמיתי הוא שהבעל ידע גם ידע כמה שווה העסק, ורקח יחד עם ידידו מנוער עסקה 'אגב גירושין' (תביעת הגירושין הוגשה ביום כ"ה במרחשוון תש"ע – 12.11.09, והעסקה סוכמה ביום י"ג כסלו תש"ע – 30.11.09), שהבעל ימכור כביכול את חלקו בעסק לשותף, והשותף ימשיך להעסיק את הבעל בעסק תמורת שכר נמוך ביותר. בדיון שהתקיים ביום י"ד באייר תש"ע (28.4.10) אישר הבעל בחקירתו שהמשיך לעבוד בעסק כפי שעשה מימים ימימה, ושותפו אף נתן לו סמכות ניהולית לאשר עסקאות קטנות. כמו כן אישר, שהעסקה סוכמה עקרונית עם הגשת תביעת הגירושין, והסיכום בפועל נעשה ביום י"ג בכסלו תש"ע (30.11.09) בגלל קושי חשבונאי.

על טיב היחסים בין השניים אפשר ללמוד מהחלטת רשמת הוצאה לפועל מיום ב' באב תשע"ד (29.7.14), שהגדירה את הקשר בין השניים "קנוניה", וקבעה שהשותף שילם לבעל שכר תוך שהוא מפר ביודעין צו שיפוטי; הנפיק תלושי שכר שאינם תואמים את היקף העסקתו של הבעל; לא גילם בתלושי השכר הטבות שונות שקיבל הבעל; קיזז משכרו של הבעל תשלום הלוואה שלא הובאה לה כל אסמכתה, הכול כדי לסייע לבעל להשתמט מתשלום חוב המזונות. בסיכומו של דבר, חויב השותף לשלם לאישה מאות אלפי ש"ח, שכר עבודה של הבעל שהועלם על ידו.

את התנהלותו המוזרה של הבעל שסירב במשך שנים לשתף פעולה עם המומחה מטעם בית הדין, אפשר להסביר רק בדרך אחת, שהבעל סבר שאם ישתף פעולה ויגלה את כל המסמכים שבידו, יחויב לשלם יותר מכל הערכה של מומחה על דרך אומדנה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יש לציין, שהבעל היה מודע לחלוטין לזכויותיה של האישה לפי חוק, וכבר בדיון שהתקיים ביום י"ד באייר תש"ע (28.4.10) אמר שהאישה שותפה שלו בעסק. כמו כן, הבעל לא התכחש להלוואה שקיבל מאבי האישה, והתחייב בפני בית הדין להשיבה. אך דיבורים לחוד ומעשים לחוד. ומאז ועד הלום הבעל לא שילם ולו פרוטה שחוקה אחת, שלא דרך רשויות האכיפה.

פרק ב': ענייני הרכוש – הפרק ההלכתי

דיון הלכתי בהוצאת ממון על פי אומדנה, באופן שהנתבע מסרב לשתף פעולה ולהשיב לשאלות בית הדין.

הגם שעסקינן בהוצאת ממון, וכלל גדול בדין הוא שהמוציא מחברו עליו הראיה, דעת בית הדין היא שזה מקרה מובהק שבו בית הדין רשאי לדון ולחייב על פי אומדנה, בהיעדר תשובות מספקות של הנתבע.

כתב הרא"ש (כלל קז סימן ו) בתשובה שעוסקת בדין שרואה שהנתבע מרמה:

"אלא מה יעשו הדיינים יחקרו וידרשו בכל מיני דרישות וחקירות להוציא הדין לאמתו וצריך הנתבע להשיב על כל מה שישאל הדיין ואם אינו רוצה להשיב ומכסה ומעלים דבריו ומשיב תשובות גנובות כדי שלא יוכל הדיין לעמוד על אמתת הדין מה יעשה הדיין לזכותו אי אפשר מאחר שנראה לו דין מרומה ואם יסתלק מן הדין היינו זכות כי בזה יפטר אם שום דין לא יזהר לדונו ועל זה נאמר (בבא בתרא קלא ע"א, סנהדרין ו ע"ב) אין לדיין אלא מה שעיניו רואות וכיון שנראה לדיין שאם היה זה משיב על שאלתו היה הדבר מתברר ומחמת שלא יתברר הוא כובש את דבריו יעשה הדיין כאלו השיב והתברר השקר ויחייבנו באומד הדעת אף על פי שאינו יכול לברר שקרו בביאור מאחר שהעדר הביאור בא מחמת רמאותו שאינו רוצה להשיב על חקירות ודרישות אומדנה דמוכח הוא ורשאי דיין מומחה לדון באומדנה דמוכח כזה כההיא דפרק חזקת (בבא בתרא דף נח ע"א) דאמר רבי בנאה זילו חבוטו לקברא דאבוכון וכו' אלמא כל דינא דלא אפשר לנא לברורי לא אמרינן יהא מונח עד שיבא אליהו אלא ידין לפי מה שעיניו רואות אומד דעתו בסברא מועטת שנראה לו שאותו שהיה בנו היתה יראתו תקועה בלבו וחלק כבוד לאביו ונתן לו כל הנכסים כל שכן בנדון זה שיש כמה ידים מוכיחות ורבי בנאה למד דין זה מאב החכמים שלמה ע"ה במעשה דשתים נשים זונות (מלכים א ג טז-כח) וכן חכמי התלמוד בכמה מקומות פסקו דבריהם באומד דעתם גבי שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים [...] (בבא בתרא קמו ע"ב קנ ע"ב) וכן הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופא (שם קלא ע"ב) וכן במי שהלך למדינת הים ושמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחרים (שם קלב ע"א) וכן שטר מברחת (כתובות עט ע"א) וכן שודא דדייני (שם פה ע"ב צד ע"א) והיינו טעמא דכיון שבא הדין לפני הדיין והוא אינו יכול לברר הדבר אינו רשאי למשוך ידו מן הדין ויריבו הבעלי דינין זה עם זה וכתב (זכריה ח טז) אמת ומשפט שלום וכו' ועל ידי המשפט יש שלום בעולם ולכן נתנו כח לדיין לשפוט ולעשות מה שירצה אף בלא טעם וראיה כדי לתת שלום בעולם וכן מצינו שניתן כח לדיין לעשות דין כעין פשרה בפרק המפקיד (בבא מציעא מב ע"ב) גבי ההוא אפטרופא דיתמי דזבין לההוא תורא ולא הוה ליה ככי ושיני ומית [...] וכיוצא בזה כתב במרדכי ריש מציעא (סימן רכג) בשם הר"מ."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדברי הרא"ש יש חידוש נפלא המאיר באור יקרות את ההלכה שדיין רשאי לדון לפי אומד דעתו. שאין כאן שינוי מהלכות טוען ונטען ודיני עדות וראיה שנמסרו מסיני, אלא הלכה שכאשר אין ביד הדיין לברר את הדין בכלי הבירור הרגילים, אין לו רשות להניח לדין, אלא עליו לברר את הדין בכלי בירור אחרים, ובכללם 'אומדנא דמוכח', 'שודא דדייני', פשרה קרובה לדין, ועוד. ונתנה התורה כוח מיוחד זה לדיין כדי שלא יניח את הדין, שכן אחד מחובותיו של בית הדין הוא לעשות משפט של שלום, ולמנוע קטטה ומריבה.

והסמ"ע (חושן משפט סימן טו ס"ק יג) והש"ך (חושן משפט שם ס"ק ה) והנתיבות (שם ס"ק ט) והאורים (חושן משפט שם ס"ק יג) הביאו את מה שכתב הרא"ש שבעל דין שאינו משיב לשאלה, הוא כמו שהודה לדברים, ומשמע מדבריהם שזו הלכה בטוען ונטען מעין סוג נוסף של הודאת בעל דין. וברא"ש מפורש ששתיקת הבעל דין אינה הוכחה לכשעצמה אלא דבר שאפשר לבסס עליו אומדנה, ודיין יכול לדון על פי אומדנה בכל מקום שהוא אינו יכול להכריע את הדין בכלי הבירור הרגילים.

כן מצאנו בשו"ת התשב"ץ (חלק א סימן פ), שהשווה פסיקה על פי אומדנה לפסיקה בשודא דדייני, וזו לשונו:

"[...] ודומה לשודא דדייני דאמרינן בפרק הכותב (דף פה ע"ב) גבי נכסי לטוביה ואיך שיהיה ענין זה או יהיה בו ענין אחר הכל היא מאומדן דעתא וכיון שמצינו לרז"ל שהם דנין מאומדן דעתא למדו הפוסקים ז"ל לעשות כן בכיוצא בזה."

ובשו"ת הרשב"א (סימן אלף קמו) כתב שפסיקה על פי אומדנה היא בגדר של הוראת שעה. כמו כן כתב, שבכלל דין זה גם לדון אדם אלים שלא כהוגן. ולפי הטעם שכתב הרא"ש מובן הקשר הדברים, שפסיקה על פי אומדנה אינה יכולה להיות שורת הדין אלא כלי בירור במצב מיוחד שבו לא ניתן להגיע לחקר האמת. ובכלל הדין הכללי שבית הדין רשאי לסטות משורת הדין ולסמוך על אומדנה, נאמרה הלכה נוספת שבית הדין רשאי לדון אדם אלים שלא כהוגן.

מבואר שבמקום שהתירו לדון על פי אומדנה, אין זו אלא הוראת שעה. ובשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן נ) כתב גם הוא: שחכמים התירו לדיין להסתמך על אומד דעתו רק במקום שאם לא יעשו כן יהיה דבר שהוא עוול וגזל. ולפי הרא"ש אידי שפיר, שאין כאן ראיות טובות ומועילות לפי דין תורה אלא ראיות קלות שחכמים התירו לסמוך עליהם כדי שלא יהיה הנתבע הרמאי נשכר.

נעתיק קטע מדברי הרמ"ע:

"ועוד כתב בעל העטור בשם רב האי גאון בתשובה, שדעתו ודעת רב שרירא אביו ודעת הגאונים הראשונים דהא דאזלינן בתר אומדנא היינו לאפוקי דין מרומה, שיש בו עול וגזל ע"כ, ומייתי ראייה מדרבי שמעון בן מנסיא דבבא בתרא (דף קלב ע"א) דאם שמע שמת בנו וכתב נכסיו לאחרים [...] וברירא מלתא דכל היכא דליכא למיחש להכי אין אנו צריכין לאומדן הדעת."

וכן נראה מתשובת המהר"ם אלשיך (סימן מ), שכתב שבית דין יכול לדון לפי אומדנה דמוכח, וסמך לדבריו מה שכתב המהרי"ק בתשובה (שורש יד), וזו לשונו:

"כי ידעתם שביד הדיין לפעמים לעשות דבר כנגד היושר אם יראה לו שהבעל דין דוחה או מרמה דבר זה תלוי בראיית עיני הדיין רק שיעשה לשם שמיים."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלומר שדיון על פי אומדנה הוא כוח מיוחד שניתן ביד הדיין, לעשות דבר "כנגד היושר" כלומר כנגד הדין הרגיל.

וכן נראה מתשובת שבות יעקב (חלק ג סימן קמג), שהביא ראייה שדנים על פי אומדנה בזמן הזה מדברי הרמ"א (חושן משפט סימן צט סעיף ח) שכתב וזו לשונו:

"מי שיבא להפקיע תקנת חכמים בערמה ותחבולה וכל שכן לגזול את של חבירו חייבים חכמי הדור לבטל כוונתו אף על פי שאין כאן ראייה רק אומדנת מוכיחות היטב."

הרי שהשבות יעקב סובר שאומדנה אינה ראייה רגילה שמשמשים בה בדין רגיל אלא ראייה שבית הדין יכול להשתמש בה, במקום שיש חשש רמאות וגזל.

ויש בדברינו אלה נפקא מינה גדולה, שלכתחילה על בית הדין לעשות ככל יכולתו לברר את הדין בלי לעשות שימוש באומדנות, ורק בחוסר ברירה, ידון בית הדין לפי אומד דעתו.

וכן משמע מתשובות האחרונים שהובאו בפתחי תשובה (חושן משפט סימן טו ס"ק ט) שגם דיין שלבו שלם בדבר עדיף שימנע מהוצאת ממון ממש, ויעשה ככל יכולתו כדי לברר את האמת ויהיה מתון בדין, ובשעת הצורך יעשה שימוש בכלים אחרים, כמו היפוך שבועה ופשרה, ורק במקרה קיצוני שאין אפשרות אחרת יסמוך על אומד דעתו ויוציא ממון על פיו. הדבר היה נכון בזמן חז"ל וקל וחומר בזמן הזה.

וכן נראה מתשובת תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן רס) שהביא הרמ"א (חושן משפט סימן טו סעיף ה) שכתב וזו לשונו:

"מנשים באהל תבורך מרת הנדלן,

קבלתי כתבך וראיתי בו שמאוד היא לך לתמהון על אשר האמרתי עליך לכתוב בשביל מהר"י ואשר גזרתי עלייך שלא תנשאי עד אשר תרדי עמו לדין ישראל.

צר לך על הדבר עוד יותר לא תפליא לא אתה ולא השומעים אלי, כי סמכתי על דברי ההוא גברא דמהימן הר"י כ"ץ דודך, שכתב לי בהוכחות ואומדנות דמוכחות שדעתך ללכת עקלקלות ולעשוק את מהרי"ו [...] מלבד מה שראיתי עוד בכפל בכתבים אחרים, נכתבו מידי גברי דמהימני אשמען טובא נוטין לזכות דמהרי"ו יצ"ו. ואי לא דהוי מסתפינא חס ושלום פן הייתי מכריחך להוציא ממון שלא כדין, הייתי כותב עלייך, מרורות יותר לפי אומדנא דדעת, אך לא הורגלתי בכך שבח לאל להוציא ממון זולתי על פי עדות וראיה ובדיני ישראל."

משמע מדבריו שעל פי אומדנות טובות וכן על פי דברי אדם נאמן, אפשר גם להוציא ממון, אלא שהוא נשמר מזה שלא להוציא ממון על פי אומדנות. והוא כמו שכתבנו שגם לסוברים שאפשר לעשות כן ראוי להימנע כמה שאפשר מצעד כזה.

מסקנת הדברים היא, שבנסיבות מיוחדות כמו אלה שלפנינו, בית הדין רשאי לדון על פי אומדנה המבוססת בין היתר על כך שבעל דין מתחמק באופן שיטתי מלהשיב לשאלות בית הדין.

האומדנה היא כאמור שהבעל לא רצה שבית הדין ידע מה השווי האמתי של העסק, ועשה כל דבר אפשרי כדי להתחמק מבירור ממצה. יחד עם זאת, מסקנת הדו"ח של רואה חשבון א' שפי באשר להערכת השווי של העסק הציוד והמלאי, אינה לגמרי ברורה, בפרט החלק שעוסק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהערכת המוניטין של העסק, המבוסס על מה שנקרא בשפה המקצועית "מכפיל רווח" הצופה פני העתיד.

מאידך, גם טענת האישה שהבעל הוא בעל הון רב מאוד אינה סבירה. אדם בעל אמצעים מעוניין לממשם בדרך נורמטיבית, ולא בוחר במודע לברוח במשך שנים מרשויות האכיפה, ולמנוע מעצמו תנאי חיים סבירים.

פרק ג': הכתובה

האישה תובעת את כתובתה. הסכום הנקוב בכתובה: מאתיים זוז ומאה שמונים אלף ש"ח.

בכתב התביעה ובדיונים שהתקיימו לפני בית הדין בשני ההרכבים לא טען הבעל ולו טענה אחת שבגינה יש לחייב את האישה לקבל את גיטה ולהפסיד את כתובתה. האישה אמרה בשני הדיונים הראשונים (מיום י"ג בטבת תש"ע – 30.12.09 ומיום י"ד אייר תש"ע – 28.4.10) שרצונה בשלום בית, וכי עזבה את בית הצדדים בהסכמת הבעל, כדי לנסות להוריד את המתח בין הצדדים, ולא חלילה על מנת להתגרש. הבעל מצידו טען שהחלטה להתגרש הייתה משותפת.

ואולם, בדיון שהתקיים ביום ט' במרחשוון תשע"א (17.10.10) הודה ב"כ הבעל שהאישה אינה אשמה במשבר בחיי הנישואין, שנגרם כתוצאה מדיכאון לאחר לידה שפגע בזוגיות של הצדדים והוביל בהמשך לפירוד. ובדיון שהתקיים ביום ד' בשבט תשע"א (19.1.11) הודה ב"כ הבעל שיתקשה להציג עילת גירושין כנגד האישה. ברם, בדיון שהתקיים ביום ד' בסיוון תשע"ד (2.6.14) אמרו שני הצדדים בקול צלול שהם רוצים להתגרש, וכך כתב בית הדין בהחלטה מאותו היום. יחד עם זאת, מהתנהלות הצדדים עד הגירושין בפועל כשלוש שנים לאחר מכן, נראה שיותר משלא רצתה האישה בבעל, רצתה להסדיר את מעמדה האישי, לנוכח הפירוד הארוך וחסר תוחלת.

בנסיבות אלו, דעת בית הדין היא שהאישה זכאית לכתובתה במלואה. ואולם, לנוכח חיובו של הבעל בסכום נכבד במסגרת איזון משאבים, העולה על סך הכתובה, ובהתאם למסורת הפסיקה שאין לחייב את הבעל ללקות בכפלים, לפי ההלכה ולפי החוק האזרחי, לא יחויב הבעל בנוסף בכתובתה של האישה, אך יינתן משקל לחוב הכתובה הפסוק, כדלהלן.

סיכום והכרעה

מדובר בבני זוג שנשאו בנישואין שניים, שכשלו. בית הדין בשני ההרכבים עשה מאמץ ניכר להפריד את העניין האישי ומהעניין הרכושי, אך רק לפני כחצי שנה הסכימו הצדדים להתגרש, ושענייני הרכוש והכתובה יוכרעו לאחר הגירושין.

בעניין הרכוש כמו בעניין הכתובה, קיבל בית הדין את טענת האישה שלא הייתה כל עילה לגירושין, ושהבעל בחר במודע לסכל את הערכת שווי העסק, כדי לא לשלם לאישה את חלקה. באשר להערכת שווי העסק, חוות הדעת על פניה נראית קרובה לנתוני האמת, ואולם מכמה טעמים שנמנו לעיל סבור בית הדין שיש לקבוע הערכת שווי מופחתת לעסק, ולחייב את הבעל בהתאם.

לפי מסורת הפסיקה מקיים בית הדין דיון משפטי מקביל, לפי דין תורה בכתובה ולפי החוק האזרחי. משכך, חיובו של הבעל לא יפחת מהסך הנקוב בכתובה מאה שמונים אלף ש"ח. על כך יש להוסיף סך של מאה אלף ש"ח שהבעל חייב לאבי האישה, ונראה מהחומר שבתיק שתשלום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סכום זה לאישה יניח את דעתו של האב. אם כך, עוד בטרם נדרש לחוות דעת המומחה, הבעל חייב לאישה ולאביה סכום של מאתיים ושמונים אלף ש"ח.

על זאת יש להוסיף את ההוצאות הרבות שנגרמו לאישה כתוצאה ישירה מהתנהגות הבעל, שבחוסר תום לב, ואף ברשעות, טרטר את האישה במשך שנים וגרם לה נזקים כספיים ניכרים.

לאור כל האמור ולאחר שיקול דעת, מחליט בית הדין לחייב את הבעל בסך כולל של שלוש מאות וחמישים אלף ש"ח, בכפוף להודעה של אבי האישה כי בכך יסולק החוב שהבעל חייב לו. בהיעדרה של הודעה כאמור, ישלם הבעל לאשה סך של מאתיים וחמישים אלף ש"ח עבור כלל תביעותיה. במקרה כזה, אבי האישה יהיה רשאי לממש את התחייבות הבעל בפני בית הדין בערכאה מתאימה.

הכרעה ופסק דין

לאור כל האמור בית הדין פוסק:

א. בכפוף להודעה של אבי האישה כאמור, ישלם הבעל לאישה עבור כלל תביעותיה סך של שלוש מאות וחמישים אלף ש"ח.

בהיעדרה של הודעה כאמור, ישלם הבעל לאישה סך של מאתיים וחמישים אלף ש"ח.

ב. פסקי הדין למזונות זמניים לבנם של הצדדים יהפכו לפסקי דין קבועים.

פסק דין זה מותר לפרסום לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום ד' באב התשע"ז (27.7.2017).

הרב עידו שחר

הרב אייל יוסף

הרב שלמה שטסמן – אב"ד